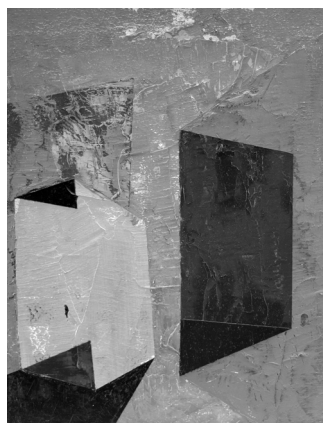

CSEHY ZOLTÁN

HASADOZZON, HASADOZZON A BOLDOG KÁRPIT!

**EGO-avantgárd naplójegyzetek, firkák 2018-ból
és 2019-ből**

■ *Egy ismerősöm rögeszméje az avantgárd.* Ilyen címmel írt rólam magyar nagydolgozatot, szatirikus portrét egy gimis osztálytársnóm, K. N. negyedikben, akivel számos alkalmi színdarabot hoztunk össze, és én rendre konzervatív-nak találtam a rendezői elképzeléseit. Több avantgárd kéne, szoktam mondani, ebbe a gimis életbe is beleférne több futurizmus, némi dada és a szürreál-túladagolás se lenne mindig vétek. Nem nagyon hiszem, hogy volt komolyabb avantgárdkoncepcióm, hogy bármi is irodalom-történetileg megokolható lett volna, mégis, 1989-ben úgy kapaszkodtam ebbe a szóba, mint valami szabadságtöltetbe (és megrendeltem a párizsi *Magyar Műhelyt*). K. N.-hoz én is írtam verset (viszonylag avantgárdot, bár valószínűleg megvolt a maga metaforikus súlypontja), formálisan a sárga „bokszesztyűíról” szólt. Nagyon mérges volt érte, minden „romantikus” közeledésemnek ellenállt (pedig ő zongorázta folyton Schumanntól a *Träumereit!*). Később, a gimiből kikerülve férjhez ment, elvált, eladta, majd visszavásárolta a zongorát stb., a lényeg az, hogy vagy ignorált, vagy mogorva és durva volt velem, ha összefutottunk. Mintha neheztelne rám, amiért nem voltam elég kitartó, elég avantgárd a versben deklarált avantgárd szerelemhez, hogy nagy hangú, de túl szemérmesen mélyen érző futurizmusaink elmentek egymás mellett, mint két, problémás, surlódó iskola-busz. Csak akkor békültünk meg, amikor a zeneiskolai koncerteken (más szülte, mástól lett)

**A futurista
szakácskönyvből
megpróbáltam
elkészíteni az *Alaszkai
lazac napfényben
Mars-mártással* című
receptben leírt ételt.
A probléma ezen a
ponton jelentkezett:
„A tálalás pillanatában
a szeletek fölé
ostáblaszerűen
elhelyezett ajókat
teszünk.”**

gyerekeink játszották a rájuk mért aktuális *Träumerei*t, de abban már tényleg nem volt semmi avantgárd.

Emlékszem, milyen pillantást vetett rám H. L., a jeles klasszikus filológus, amikor Rómában (közös szobánk volt a magyar akadémián) bevallottam neki, hogy ma nem antik helyen jártam, nem romok és foszló falak, mállatag feliratok, gladiátorcsontokig fúró bágyadt pálmák, feltáratlan mozaikokból erőt szívó narancsfák között, hanem a Galleria Nazionale d'Arte Modernában, hogy „élőben” lássam a futuristákat. Pl. Enrico Prampolini „plasztikus tengeri lelkiállapotát”, a tengeri csikó előtti gyöngy nyugalmit, a vacsorára felszolgált, metaforafertőzött tudat rettenetét, Giacomo Balla és Umberto Boccioni munkáit. Boccioni száz wattos személyiség lehetett, nála minden dolog „sebességben van”, $v = s/t$, így kel a nap, így bontakozik ki a térben a palack, hagy festéknyomokat a kereköző, fodrozódnak az izmok a szélben, kerül szintézisbe a dinamikus folytonosság némi (antik) humánnummal. Az időegység (szakszóval: időköz) alatt megtett út az érdekes neki, hogy mekkora sebességgel érdemes lélegezni, futni, élvezni, Horatiust olvasni vagy annak szükségességéről gondolkodni. Végül aztán megbokrosodott a lova, és belehalt a sebességbe, ottrekedt a stílustörténeti *időközben*. Balla a divizionizmusból jött a futurizmusba, ajtót is tervezett hozzá (*Porta per Casa Balla*). A pórázon vezetett kutya dinamizmusa (*Dinamismo di un cane al guinzaglio*), ez a festői kronofotográfia a szétrombolt anyag mozgásának anatómiája lesz. Az ódonság „zöld kenőcsei fölött” komikus port söpör a trappoló szürke. Nem kétséges, hogy közben Luigi Russolo *intonarumori* nevű hangszerkonglomerátumának tölcseireiből árad szét a futurizmus (gép)zeneje, egyelőre túlságosan halkán ahhoz, hogy meghalljuk. Majd Cage-nél erősödik fel újra. Giacomo Balla *Casati márkinő csillogó szemekkel és faszívvel* című munkája megsemmisült (még mielőtt a kisördög megkérdezné, hogy az utolsó szóban hol a szóhatár, jelzem, hogy Casati márkinőhöz méltatlan mindenfajta ív, az alkotás inkább az archa épített zugokról, érzelemsarkokról, dekorhajlatokról szól). Egy fotó őrizte meg. Mint ahogy Cage *Europerei* fényképezték le az európai operát.

Egyetemista koromban kikölcsönöztem M. Terentius Varro menipposzi szatíráinak könyvét: 591 totálisan rommá zilált töredék volt benne, vers és próza vegyesen. Az egészből nem lehetett kirakni szinte „semmit”, vagyis épp a lényeg mutatkozott meg benne: lám, EZ a hagyomány, ennyit tud tenni hosszú távon az ember az értékeivel, hagyja kikopni a jelenből. Az egyik szatírában elaludt egy gyerek, és felébredt hatvanévesen, hogy megláthassa Róma züllését: legalábbis a töredékekből erre lehetett következtetni. Bennem is elaludt egy antik gyerek, aki kétezer év múlva, az örök avantgárdban ébredt fel, hogy véleményt mondjon kora irodalmának lezülléséről. A morzsákból P. A.-val fordítottam párat, és beküldtem a *Kalligramma* mint antik, avantgárd montázsverseket, mint Mallarmé *Kockadobásának* őseit, csak itt az idő maga kockázta el a szövegek varrói kincseit, és nyitotta meg az avantgárd jelölők hiányokkal, elhallgatásokkal körülkerített játékterét. Örömmel közölték.

A futurista szakácskönyvből megpróbáltam elkészíteni az *Alaszakai lazac napfényben Mars-mártással* című receptben leírt ételt. A probléma ezen a ponton jelentkezett: „A tálalás pillanatában a szeletek fölé ostáblaszerűen elhelye-

zett ajókákat teszünk.” Hogyan kell ostáblaszerűen elrendezni az ajókákat? Vissza, vissza a pastasciutta „gyomorvallás” dogmatikájához! Az antik Apicius se volt kevésbé avantgárd: az egyik recepthez tejen hizlalt éti csigát követel, a mogyorós peléhez pedig előbb egy „egész” pelét „össze kell törni”, majd fenyőmaggal, bordamaggal és garummal (speciális hallé) kell egybegyúrni. A tálalásról legalább nem mond semmit. Az avantgárd tálalás kérdése.

A magyar nyelv mégsem olyan, mint az olasz, mely „kétségbeesetten erőlködik, ködöket és diszharmoniókat létrehozni”, mivel, mondja 1910-ben egy futurista kötet kapcsán Babits: „naivul zengzetes”. Vagy mégis? „Tapsolunk, mert mi is futuristák vagyunk” – kiáltja a modern magyar költő új idők új szeleibe. Aztán gyakorláskeppen, mintegy rutinból eltapsolja pár hexameter megnyugtató ritmusképletét.

Nyolcvan éve született és harminc éve halt meg William Hibbard (1939–1989), aki azt mondta, két dolog izgatta a világon, a szerializmus és a szex, hogy melyik jobban, azt maga sem akarta eldönteni, bár minden inkább a szexre vall, az vitte a sírba is. Nem nagyon emlékeznek rá, ahogy látom, a zenetörténet szabadul meg tőle, a szerializmus is afféle „fekély”, szarkóma: igaz, 14 dollárért kapható pl. egy Hibbard-bögre, valamivel többért póló is Ernest Smith festményével, melyet Hibbard híres bőrmellényes fotójából nyert ki némi giccses átalakítással. Paul Paccione *Planh (In Memoriam of William Hibbard)* szülő brácsára írt művét hallgatom, Lois Shephard játékát, csupa lebegő bizonytalanság (mint Hibbard vibrafonra írt *Schickstückje*), mintha hóhullámokban úszna a kotta, a hangzás, mintha folyvást a lebegő víztükörből kellene kiolvasni a partitúrát (mint Hibbard *Expanding matrices* című, [két] hegedűre írt négy tüköretűdjében). A zeneszerző 1990-ben komponálta tanára emlékére. A cím egy provanszál patrónussírató műfaj neve, a zene pedig tíz percben „Hibbard erényeit szembe-síti azok vétkeivel, akik túléltek őt”.

Cage *Litany for the Whale* című műve hangonként dolgozza fel a bálnát, miközben egy másik hang (a darab két, a közönségnek háttal álló hangra íródott) szembe-síti a részt az egykori egésszel. Ahogy az ember is része a nagy hangteremtő traumának, ahogy sejtjeire bontva nézi magát az egészhez viszonyított romlás. Minden Jónás kineveli a maga cetjét. Paul Hillier azt írja, Ferrarában volt az ősbemutató, egy kolostorban, ahol – és ezt már csak én teszem hozzá – Andreas Pannoniuss elmélkedett az *Énekek éneke* egyes részein, hogy aztán valaki szembe-sítse végre a nagy egésszel.

A George Brecht, La Monte Young és David Tudor emlékkoncert hozzávetőleges programja (javított változat)

■ 1. (Zen-hangsúlyos képzeletzene)

Képzeld el egy nagy, fehér, szirmos virágot. Például egy margarétát.

Képzeletben írd minden egyes szirmára egy jól olvasható betűt.

Tépkedd ki gondolatban rituális szorgalommal a szirmokat, majd a betűkből rakd össze a lehető legtöbb értelmes szót egy képzelt nyelven.

Ha sikerül legalább négy-öt, képzeleted réjtjét joggal fürdeti napfény.

2. (*Händel-mosás*)

Állíts a színpadra öt felmosóvödröt, legyen bennük elég víz, habos tisztítószert. Fogj egy rongyot, vágd bele az elsőbe, majd halászd ki, és vágd bele egy másikba. És így tovább, miközben Händel vízi zenéje szól. Igyekezz olyan sebességgel dolgozni, hogy tartsd a lendületet a barokkal. Mintha Händel piszkos zenéjét mosná tisztára.

3. (*Test-póz-zene*)

Vonalazz meg egy testépítőt, majd használd kottásfüzetként. Másolj rá változtatva egy ütem Mozartot és egy ütem Ligetit. Ha teleírtad, kérd meg, hogy pózoljon, mint egy világversenyen. Te ülj a zongorához, és játszd le azt az izomcsoportot, mely éppen fókuszban áll. Meglásd, a zene tapinthatóan izmosabb, a testépítő húsa hallhatóan zeneibb lesz.

4. (*Palindrom-zene*)

In girum imus nocte ecce et consumimur igni. Olvasd fel a hexametert előbb jobbról balra, majd balról jobbra haladva. Ha így is, úgy is ugyanazt kapod, felesleges volt az egész, de legalább gyönyörködtél a ritmusban.

5. (*Duchamp-zene*)

Szaladj el a legközelebbi boltig, vegyél egy piszoárt. Írd rá, hogy R. Mutt. Szereld fel a zongora oldalára, és demonstráld rajta, mit tud egy muzikális szökőkút.

6. (*Zene két hajszárítóra*)

Két barokk parókás zenész egymással szemben ülve egymásra mereszti a bekapcsolt hajszárítót. A fújás erőssége változik. A szálló és visszaszálló haj zenéje kies eleganciával tölti be a termet.

7. (*Zen-hangsúlyos képzeletzene*)

Képzeld el René Magritte *Meditáció* című képét.

Képzeld el a tenger zúgását. Képzeld el a három kúszó, lángjára ugyanakkor éberrel vigyázó gyertyát a tengerparti homokban. Várd meg, míg hazaérnek.

„Esőcseppek zaja egy kifeszített cirkuszi ponyván”. Mennyi a valószínűsége, hogy ezt megtalálom Xenakisnál? A *Pithopraktában* vagy a *Metastasisban*? Vagy Cselényi László *Bohor* nyomán írt montázsában, ahogy a szavak szakadozott sátrán átszivárog? Minimalizálni a kompozíciós szabályok számát, és maximalizálni egy-egy hangjelenség élménykörét. Műtűcsökcirpelés-generálás, a fűringás whitmani köztársaságában szabályozni a dőlésszögek összjátékát. Azt még Xenakis se gondolhatta, hogy kizárólag a kéregállományomra hagyatkozva képes legyek mindenestül élvezni a zenévé lett világot, a nyelv cirkuszsátrán hallgatni a fogalmak kopogását, hogy ne ijesszen meg, hanem épphogy szabadítson fel az a tudat, hogy egy struktúrában legfeljebb elcsúsztatható az alapszerkezet, de nyomtalanul nem vész el? Ki kell-e szabadítani a vergődő legyet a pókhálóból annak az árán, hogy megbontom a struktúrát? Vagy az életmentő szakadásban eleve, úgyis megőrződik?

Bútorozd be a zenét, Satie is bebútorozta.

Bútorozd be a képet, ragassz széket minden far alá, itasd be kanapéval a vért, bútorozd be az avantgárdot, s hagyj, hasadozzon, hasadozzon a boldog kárpit!

„13 éves koromban szifiliszt kapott a bátorságom s azóta monoklit hordok” – írja Kudlák Lajos. „A képeknek, hasonlatoknak itt semmi asszociatív erejük nincs: tehát sem érzelmet, sem gondolatot nem keltenek az olvasóban” – mondja Kudlák-ról, az egyetlen vérdadaista magyar költőről Déry Tibor. Rám, Déryvel ellentétben, a fenti Kudlák-sor hatott, s ezért is szedegtettem össze a munkáit, s jelentettem meg 2011-ben *Akasztófainkat csiklandozzuk* címmel. A „szifilisz” egyre jobban lepusztította Kudlák Lajos művészi bátorságát, ugyanis Ludovít Kudlák néven előbb a szlovák realista, majd a posztnépi giccsestészet Ludovít Fulla-féle teatralitásának imitátora lett. Többek közt ezért emeltem kötetcímmé az erotikus morbiditást.

Dionüszosz belépett a Városba, írja Ihab Hassan. Egyenesen a posztmodernbe, de Szabolcsi Miklós neoavantgádról összeállított könyvében (*A neoavantgarde*, 1981) természetesen a neoavantgárdba. A város „haláltábor”, vagy egy univerzális Drezda, esetleg Hiroshima, ahol a számítógép kinek tudatpótlék, kinek tudatkiterjesztés, ahol az én szétszóródik, a szex „szolipszista színjátékká” degradálódik, melynek lehúzott függőnye mögött az Új Hermafroditizmus ágál. A művészet nem tartós művészet, egy neodada jövőbe kell beleszocializálnia, melyet Mallarmé pl. úgy definiált, hogy a jövő az, aminek már sokkal korábban be kellett volna következnie.

Cy Twombly: *Léda a hattyúval*. Twombly a mitológia zárt osztályán. Vagy inkább börtöncellájában: firkál, karcol, fest, tapaszt, elmos, graffitit készít, talán egy köpet, egy kis vér is van benne, a tollazatát vonalakká vergődő hattyú orgazmusa ijesztő, a transzcendencia felháborító realizmusa viszont otthonos.

Hansjörg Mayer közös szárban végződő Y-jait (ezt a pazar képverset az *Ábécé-sorozatból*) csak mozgásban érdemes elképzelni: íme a lettrizmus propellere vagy szecskaavatója!

Azt hiszem, ilyen Y állt ki annak a pornólapból kitépelt pinának a fotójából is, melyet kamaszkoromban beküldtem a *Magyar Műhely*be vers gyanánt: azt írták, a kompozíció jó, de több szöveg kéne, mert a lettrizmus ma már nem divat.